

Karataş, Z. (2020). Evlat edinme sürecinde biyolojik annenin hak arama mücadelesi: vaka sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1394-1414.

Vaka Sunumu

Makale Geliş Tarihi: 13.01.2020
Makale Kabul Tarihi: 13.05.2020

EVLAT EDİNME SÜRECİNDE BİYOLOJİK ANNENİN HAK ARAMA MÜCADELESİ: VAKA SUNUMU

The Birth Mother's Right to Claim During Adoption: A Case Study

Zeki KARATAŞ*

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, zeki.karatas@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5822-2904

ÖZET

Evlat edinme korunma ihtiyacı olan çocuğun sağlıklı ve işlevsel bir aile ortamında gelişimini sürdürmesi açısından önemli bir sosyal hizmet modelidir. Çocuğun yüksek yararı gözetilerek sosyal hizmet ve hukuk alanının işbirliği ile yerine getirilen evlat edinme işlemleri; korunma ihtiyacı olan çocuk, biyolojik ana-baba ve evlat edinmek isteyen aile bileşeninde gerçekleşmektedir. Evlat edinme konusunda yapılan araştırmalarda biyolojik annenin çocuğunu terk etme ya da evlat edinilmesine rıza gösterme kararını nasıl verdiğiyle ilgili sürecin çok fazla ele alınmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada evlilik birliği dışında dünyaya gelmesi nedeniyle evlat edindirme hizmetinden yararlandırılan bir çocuğun biyolojik annesi tarafından geri alınmak istenmesi sürecinde yaşanan hukuki hak arama mücadelesinin evlat edinilen çocuk, biyolojik anne, evlat edinen aile boyutuyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin örnek olay çalışması tekniğiyle ele alınan vakada, zor şartlarda çocuğunu dünyaya getiren bekâr bir annenin sosyal dışlanma ve damgalanma korkusuyla çocuğundan ayrılmak zorunda kalması ve çocuğuna yeniden kavuşmak istemesi süreci değerlendirilmiştir. Çalışmaya konu olan biyolojik anne, resmi olarak evlatlık verilen çocuğunu geri almak için hukuki süreç başlatmıştır. Hukuki süreç sonrasında olaydan haberdar olan evlat edinen aile şok yaşamış ve evlatlık olarak aldıkları çocuğu geri vermek istememişlerdir. Biyolojik annenin hak arama mücadelesi sonucunda, mahkeme çocuğun evlat edinen aile yanında kalmasına karar vermiştir. Çalışmaya konu olan vakada; evlat edinme sürecinde hukuki açıdan hatalar yapıldığı, çocuğa ve evlat edinilen aileye yoğunlaşıldığı, biyolojik annenin psikososyal durumuna yönelik herhangi bir müdahalede bulunulmadığı anlaşılmıştır. Bu vakadan yola çıkılarak evlat edinme sürecinde hukuk ve sosyal hizmet açısından dikkat edilmesi gereken hususlar tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Evlat edinme, korunma ihtiyacı olan çocuk, ana-babanın rızası, biyolojik anne, sosyal hizmet*

ABSTRACT

Adoption is an important social service model for children in need of protection to be developed in a healthy and functional family context. Considering the best interests of the child, adoption procedures carried out in cooperation with the field of social work and law, including three

parties as child, biological parent, and family seeking adoption. Researches on adoption indicate that how the process of a birth mother make her decision on abandoning her child or on consenting adoption of her child has not been discussed well. Therefore, in this study, it was aimed to evaluate the process of a birth mother's challenge to return her child who was adopted due to born outside the marriage, from the aspects of the adopted child, birth mother, and adoptive family. In this case study, which was designed by case study techniques of the qualitative research method, it is evaluated the efforts of a single mother who gave birth to her child under difficult conditions, was forced to leave her child with the fear of social exclusion and notoriety, and wanted to regain her child. The birth mother, who is the subject of the study, has started a legal process to take back her adopted child. The adoptive family, who learned the incident after the legal process begin, was shocked and did not want to return the child. As a result of the birth mother's struggle, the court decided that the child to stay with the adoptive family. From this case, it can be understood that mistakes were made legally in the process of adoption because the child and the adopted family were focused, but there was no intervention for the birth mother's psychosocial situation. Based on this case, in terms of law and social work, the study pointed out and discussed issues to consider in the process of adoption, and presented suggestions.

Key words: Adoption, children in need of protection, consent of parents, birth mother, social work.

GİRİŞ

İnsanların güçlenmesi, özgürleşmesi ve iyilik hallerinin geliştirilmesi için hak temelli uygulamaların yapıldığı sosyal hizmet alanında aile ve çocuk refahı çalışmaları özel bir öneme sahiptir. Çocukların psikososyal ve fiziksel gelişimleri açısından, sevgi ve güven hissedebilecekleri sağlıklı ve işlevsel bir aile ortamının yerini tutacak herhangi bir kurum bulunmamaktadır. Ancak yoksulluk, ihmal, istismar, evlilik birlikteliği dışında dünyaya gelme, terk edilme gibi nedenlerle bazı çocuklar biyolojik ebeveyninin bakım ve gözetiminde büyüme olanağına sahip olamamaktadırlar (Yolcuoğlu, 2009). Ebeveyni tarafından özen yükümlülüğü yerine getirilemeyen çocuklar tespit edilerek korunma altına alınmakta ve kurum ya da aile temelli bakım hizmetinden yararlandırılmaktadırlar. Korunma ihtiyacı olan çocuklar için öncelikle sosyoekonomik destekle aile yanında bakım ve koruyucu aile hizmeti değerlendirilmekte, bunun mümkün olmadığı istisnai durumlarda da son çare olarak kurum bakımı seçeneği devreye girmektedir. Bu çalışmanın konusu olan evlat edinme hizmeti ise özel şartları olan aile temelli bir bakım modeli olarak uygulanmaktadır.

Evlat edinme; terk, kabullenmeme, özen yükümlülüğünü yerine getirmeme gibi nedenlerle biyolojik ailesinden ayrılmak zorunda kalan çocuğa yeni bir aileye sahip olma imkânı sağlayan ve çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal güvenliğini korumaya hizmet eden önemli bir sosyal hizmet modelidir. Evlat edinme hizmetinin iki boyutu bulunmaktadır. Bir boyutuyla biyolojik ailesi tarafından bakılmayan çocuğa sürekli bir aile ortamı sağlanırken, diğer boyutuyla da evlat edinen aileye çocuk

sevgisini giderme imkânı sunulmaktadır (Soares vd., 2019; Brodzinsky, 2011). Hukuki açıdan evlat edinme; evlat edinen kişi ile evlatlık arasında yasal ve yapay soybağı ilişkisi sonucunu meydana getiren, sadece yargı kararıyla tesis edilen ve dava yoluyla ortadan kaldırılabilen medeni hukuk işlemidir (Kaya, 2009). Türkiye’de evlat edinme işlemleri Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) 305-320. maddeleri ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 20. ve 21. maddeleri hükümlerine göre yerine getirilmektedir. TMK’nun 320. maddesi gereğince çocukların evlat edinilmesine ilişkin aracılık faaliyetleri Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzüğe göre Cumhurbaşkanlığına yetkilendirilen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir (Koçoğlu, 2019). Bakanlığın son verilerine göre 2018 yılı itibarıyla toplam 16 bin 809 çocuk evlat edindirme hizmetinden yararlandırılmıştır (AÇSHB, 2019).

Bir çocuğun evlat edindirme hizmetinden yararlandırılabilmesi için ayırt etme yeteneğine sahipse kendisinin ve biyolojik anne-babanın rızası gereklidir. Anne-babanın rıza hakkı soybağı ile ortaya çıkan kişilik haklarından ve devredilemez (Özcan, 2017). Kendisi hakkında gerçekleştirilen işlemin hukuki anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip çocuğun rızası, baskı ve zorlama olmadan hür iradesini beyan etmesi şeklinde gerçekleşir. Yaşı, zihinsel ve duygusal olgunluk düzeyi dikkate alınarak çocuğun görüşüne başvurulur. Çocuğun veya ana-babanın rızası ikamet ettikleri yerde bulunan mahkemede sözlü veya yazılı olarak açıklanarak tutanağa geçirilir. Rıza kararını veren mahkeme; irade beyanında bulunan kişilerin kimliğini, rızanın etki altında verilip verilmediğini ve yaptıkları açıklamanın içeriği ve sonuçları hakkında bilgilenmiş olup olmadıklarını araştırmaktadır (Akyüz, 2013; Yalman, 2004). TMK’na göre evlat edinmede anne-babanın rızasının alınması ön görülmeyle birlikte bazı durumlarda bu rızanın aranmayacağı belirtilmiştir. Çocuğun terk edilmesi durumunda anne-babanın kim olduğu bilinmiyorsa, çocuk korunma altına alınarak nüfusa kaydedilir. Eğer çocuğun evlat edindirilmesinde bir sakınca yoksa mahkemeye müracaat edilerek rızanın aranmaması davası açılır. Ayrıca korunma altına alınan çocuğa yönelik anne-babanın özen yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit edildiğinde, sosyal hizmetlerin talebi üzerine evlat edinme işlemleri sırasında mahkeme rızanın aranmaması kararını verebilir (Resmi Gazete, 2001).

Evlilik dışı ilişki yaşaması nedeniyle planlamadığı bir gebelik sonucu çocuğunu dünyaya getiren biyolojik anne, sosyal çevre tarafından damgalanmaya ve dışlanmaya maruz kalarak annelik hakkından vazgeçmektedir. Hamilelik ve doğum sürecinde karmaşık duygular yaşayan ve ruhsal açıdan örselenen biyolojik anne

evlilik dışı dünyaya getirdiği çocukla ne yapacağını bilememekte, sosyal çevrenin de yönlendirmesiyle bazı hatalı eylemlerde bulunmaktadır. Evlat edinme sürecinde ise çoğunlukla çocuğun yüksek yararı gereği çocuğa ve evlat edinen aileye odaklanılmakta biyolojik annenin psikososyal durumu, talep ve ihtiyaçları göz ardı edilmektedir (Brodzinsky, 1990). Evlat edinme geri dönüşü olmayan bir süreç olduğu için biyolojik annenin çocuğunu evlatlık verirken rasyonel ve duygusal açıdan sağlıklı karar vermesi, verdiği kararının sorumluluğunu taşımaya hazır olması gerekmektedir.

Bu vaka çalışması kapsamında biyolojik annelikten vazgeçme sürecinde yaşanan zorluklar ve evlilik birliği dışında dünyaya gelen korunma ihtiyacı olan bir çocuğun evlat edinme süreci ele alınarak sistemin sorunları ve iyileştirilmesi gereken yönleri tartışılmıştır.

Biyolojik Annelikten Feragat Süreci

Evlat edinme konusunda yapılan araştırmalarda biyolojik annenin çocuğunu terk etme ya da evlat edinilmesine rıza gösterme kararını nasıl verdiğiyle ilgili sürecin çok fazla ele alınmadığı görülmektedir (Altınoğlu-Dikmeer vd., 2014; Wiley ve Baden, 2005). Genellikle evlilik dışı ilişki sonucu hamile kalan kadınlar gebeliği sonlandırma girişiminde bulunmakta, bunun mümkün olmadığı durumda da istemeden çocuğunu dünyaya getirmek zorunda kalmaktadırlar (Sisson, 2015). Türk hukuk sisteminde hamileliğin isteyerek sonlandırılması için normal gebeliğin on haftayı, cinsel saldırı sonucu oluşan gebeliğin de yirmi haftayı geçmemiş olması gerekmektedir (Uyumaz ve Avcı, 2016; Özyurt vd., 2015). Evlilik dışı ilişki yaşayan kadın gebeliği planlamadığı için hamile olduğunu geç fark etmekte, tehdit ve dışlanma korkusuyla da durumunu yakın sosyal çevresiyle paylaşmamaktadır. Gebeliğin ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan belirtileri daha fazla gizleyemediği için güven duyduğu yetişkinlerden yardım isteyerek bu süreci en az zararla atlatacağı çözüm yollarını denemektedir. Araştırmalar çocuğundan vazgeçmek zorunda kalan kadınların depresyon, üzüntü, öfke, pişmanlık, utanç, kaygı, keder, kayıp ve suçluluk gibi olumsuz duygular yaşadıklarını göstermektedir (Clutter, 2017; Aloï, 2009).

Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte gelişmiş ülkeler başta olmak üzere Dünya'da evlilik dışı adölesan gebeliklerde artış yaşanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yılda 750 bin ergenin ya da 20 yaşın altındaki genç kadınların %7'sinin planlanmayan gebelik yaşadığı belirtilmektedir. Gebeliği sonlandırmak için kürtaj yaptırınların oranı ise %32'dir. Gebeliği tamamlayan ergen annelerin %5'inin doğurdıkları çocuklar evlatlık olarak verilmekte, bebeklerin büyük çoğunluğu ise ergenlik çağındaki

anneleriyle birlikte kalmaktadırlar. Tek başına çocuğuna annelik yapmaya çalışan ergenler eğitimlerini yarıda bırakmakta, yoksul ve işsiz olmaları nedeniyle sağlıksız bir şekilde sosyal yardımlarla yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014). Türkiye’de yapılan bir araştırmada; adölesan gebeliklerin %12,5’inin evlilik dışı olduğu ve bu gebelerin %69,23’ünün hamile kaldıkları için üzüldüğü, durumu sosyal çevrelerinden sakladığı, bebeği düşürmeyi ya da kürtaj olmayı istedikleri tespit edilmiştir (Fadıloğlu ve Yılmaz, 1992). Evlilik dışı gebelikler hem anne hem de bebek üzerinde fizyolojik ve psikososyal olumsuzluklara neden olmaktadır. İstenmeyen gebelik sonucu dünyaya gelen çocuklarda pek çok gelişim geriliği ve sağlık sorunları olduğu vurgulanmaktadır (Kara-Uzun ve Şimşek-Orhon, 2013).

Kadın yaşamının önemli gelişimsel dönemlerinden birisi olan gebelik, fizyolojik bir olay olmakla birlikte stres, depresyon, kaygı gibi ruhsal boyutu olan bir süreçtir (Arslan ve diğ., 2006). Gebelikte depresyonun görülme sıklığı %12-36 arasında değişmekle birlikte özellikle istenmeyen ve plansız gebeliklerde daha fazla depresyon yaşandığı belirtilmektedir (Yeşilçiçek-Çalık ve Aktaş, 2011; Foli vd., 2016). Ekonomik düzeyin düşüklüğü, partner yokluğu, yalnız yaşama, sosyal destek azlığı veya yokluğu, sosyal izolasyon, fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet öyküsünün bulunması gebelikte kaygı ve depresyonu arttıran önemli sosyal risk faktörlerindedir (Brenda vd., 2009). Evlilik dışı ilişki sonucu plansız ve istenmeyen bir gebeliğin ortaya çıkması kadının eş ve sosyal çevre desteğinden mahrum kalmasına neden olmakta ve gebeliğin öğrenilmesinden doğum sürecine kadar stresli bir dönem yaşamasına yol açmaktadır (Wiley ve Baden, 2005). Türkiye’de evlilik dışı istenmeyen gebelik yaşayan kadınların hamilelik ve doğum sonrası annelik süreçleri, dünyaya getirdiği çocukla ilişkisi gibi konularda psikososyal destek çalışmaları yetersiz olduğu için kadınlar bu süreçlerdeki sorunları tek başlarına çözmek zorunda kalmaktadırlar. Çoğu zaman geleneksel namus anlayışı nedeniyle can güvenliği tehlikesi yaşayan kadın, doğum yaptıktan sonra çocuğundan kurtulmaya çalışmakta ve çocuğunu öldürme, terk etme, nesep değiştirme gibi yasal olmayan yollara başvurmaktadır (Eke, 2014; Dinç ve Hotun-Şahin, 2009).

Korunma İhtiyacı Olan Çocuk ve Evlat Edinme

Türk Medeni Kanunu’na göre çocuk ile anne arasında soybağı doğumla kurulmaktadır. Dolayısıyla çocuk evlilik dışında dünyaya gelmiş olsa da anne ile soybağı ilişkisi başka bir işleme gerek kalmaksızın doğal yolla gerçekleşmektedir.

Ancak baba ile çocuk arasında soybağı ilişkisi kurulabilmesi için evlilik, tanıma ya da mahkeme kararı gerekmektedir (Altunkaya, 2001). Evlilik dışı dünyaya gelme sürecinde çocuğun herhangi bir sorumluluğu bulunmamasına rağmen, uzun yıllar evlilik içi çocuklarla aynı haklardan yararlanmasına izin verilmemiştir. Hem evlilik dışı ilişkiyi teşvik edeceği ve aile kurumuna zarar vereceği, hem de evlilik ilişkisinde dünyaya gelen çocukların haklarının zedeleneceği gerekçesiyle 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu çocuklar yasal açıdan ayrımcılığa tabi tutulmuşlardır. İsveç 1949'da, İngiltere 1960'da, Almanya 1970'de, Fransa 1972'de, İsviçre 1978'de yaptıkları yasal düzenlemeyle evlilikte dünyaya gelen çocuklarla evlilik birliği dışındaki çocukların ana-babalarıyla olan ilişkileri bakımından haklarda ve görevlerde eşit olduklarını kabul etmişlerdir. Türkiye'de ise 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu ile evlilik içi, evlilik dışı soybağı ayrımı kaldırılmış ve bütün çocuklar için soybağı tekliği ilkesi benimsenmiştir (Akyüz, 2013).

Evlilik dışı dünyaya gelen çocuğun nüfus kütüğüne kaydı biyolojik annesi tarafından yapılmaktadır. Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre çocuk, annenin bekârlık hanesine, yine annenin bekârlık soyadıyla kaydedilmektedir (Turan-Başara, 2017). Baba ile soybağı ilişkisi hukuki olarak tanıma yoluyla kurulmaktadır. Tanıma hakkı şahsa bağlı bir hak olduğu için ayırt etme gücüne sahip biyolojik babanın, nüfus müdürlüğüne veya mahkemeye yazılı beyanda bulunarak başvuruda bulunması gerekmektedir. Biyolojik babanın babalığı kabul etmemesi durumunda ise anne ya da ayırt etme gücüne sahip çocuk babalık davası açabilmektedir. Mahkemenin babalığa hükmedebilmesi için davalının baba olduğunun kanıtlanması gerekmektedir. Günümüzde kan testleri ve DNA incelemesi yoluyla tıbbi olarak babalığın belirlenmesi kesine yakın derecede mümkün olmaktadır (Tüzüner, 2013).

Evlilik dışı dünyaya gelen çocuğun biyolojik annesi dışında herhangi bir anne babanın nüfus kütüğüne kaydedilmesi, soybağı (nesep) değişikliğine neden olacağı için Türk Ceza Kanunu'na göre suç teşkil etmektedir. Bir kişinin ailesiyle ilişkisi doğum, evlat edinme, tanıma ya da babalığa hükmolunması yolları ile hukuken oluşacağından bunun dışındaki yöntemler meşru kabul edilmemektedir. Soybağı değişikliği; bir şahsın kişisel durumunu, aslından uzaklaştırıp onu bir başka kişiye dönüştürmek ya da dönüşmesine neden olmak ve buna yol açan fiilde bulunmaktır (Özkaya, 2012). Çocuğun soybağını değiştiren kişiler, gerçeğe aykırı beyanda bulunarak resmi makamları yanılttıkları için ayrıca cezalandırılmaları gerekmektedir (Öktem-Çevik, 2016). Biyolojik annesi belli olan evlilik dışı bir çocuğun başka bir aile yanına yerleştirilmesi ancak evlat edinme yoluyla mümkün olmaktadır.

Evlat edinme, evlat edinmeye uygun bir küçükle evlat edinme şartlarını taşıyan kişi veya aile arasında kurulan hukuki soybağı ilişkisidir. Evlat edinme ilişkisi kan bağı ilişkisi olmayacağı için yapay soybağı ilişkisi olup mahkeme yoluyla kurulmaktadır (Akyüz, 2013). Evlat edinmenin çocuğun yüksek yararı ve güvenliğine uygun olması, bakılmış ve eğitilmiş olması, diğer çocukların haklarının zedelenmemiş olması ve evlatlık işlemlerinde aracı kurumun gerekliliği gibi genel koşulları bulunmaktadır (Kızır, 2009). Evlat edinmek isteyen kişiler evli ise birlikte başvurmaları gerekmekte; evli olmayanlar ise tek başlarına müracaat edebilmektedirler. Eşlerin birlikte evlat edinebilmeleri için beş yıldır evli olmaları ya da otuz yaşını tamamlamış olmaları gerekmektedir. Evlat edinilenin, evlat edinenden en az on sekiz yaş küçük olması zorunluluğu vardır (Resmi Gazete, 2001). Yaş ve evlilik deneyimi ölçütü olmasının temel nedeni, anne-baba adayının bir çocuğun bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenebilecek bilgi ve beceriye sahip olmasının sağlanmasıdır. Evlat edinmenin talepte bulunan anne ve/veya baba adayıyla ilgili genel koşullarının yanında, çocuğun ve biyolojik ebeveynin rızasının olması gibi özel koşulları da bulunmaktadır. Evlilik dışı olan çocuğun biyolojik annesinin rızası olmadan evlat edindirilmesi mümkün değildir. Ayrıca baba ile çocuk arasında hukuki soybağı ilişkisi kurulmuşsa babanın da rızası alınmalıdır (Yalman, 2004). Ancak çocuğun bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal güvenliğinin korunması bakımından anne-babanın çocuğa yönelik özen yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda evlat edinme işlemleri sırasında mahkeme rızanın aranmaması kararı verebilmektedir (Akyüz, 2013; Özcan, 2017).

YÖNTEM

Sosyal hizmet müdahalesi uygulanırken müracaatçı sisteminin karşılaştığı sorunlar üzerinden alandaki güncel aksaklıkların belirlenmesi ve anlaşılması benzer sorunların çözümü açısından önemlidir. Müracaatçıların ihtiyaç ve sorunlarına çözüm bulmak amacıyla geliştirilen sosyal politika ve sosyal hizmet programları, yasalar tarafından belirlenen ölçütlere ve süreçlere uygun olarak yerine getirilmektedir. Ancak müracaatçıyı sıradanlaştırarak, sosyal bağlamına yeterince önem vermeden işlem yapmak etik ihlallerin ortaya çıkmasına ve müracaatçı sisteminin zarar görmesine neden olmaktadır. Özellikle evlat edinme ve koruyucu aile gibi sosyal hizmet modellerinde karar verme sürecinde, zarar vermeme ilkesi ve çocuğun üstün yararı temel alınarak özenli hareket edilmesi gerekmektedir. Bir evlat edinme sürecinde yaşanan sorunların ele alındığı bu çalışmada, analizi yapılan vaka üzerinden Türkiye’de gerçekleştirilen evlat edinme hizmeti sosyal hizmet ve hukuk disiplini açısından eleştirel bir şekilde tartışılmıştır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bu vaka çalışmasında; evlat edindirme hizmetinden yararlandırılan bir çocuğun biyolojik annesi tarafından geri alınmak istenmesi sürecinde yaşanan hukuki hak arama mücadelesinin evlat edinilen çocuk, biyolojik anne, evlat edinen aile boyutuyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yazarın sosyal hizmet uzmanı olarak görev yaptığı dönemde evlat edinme sürecini yürüttüğü bir aile üzerinden örnek olay çalışması (case study) tekniği kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Sosyal hizmet uzmanı evlat edinme ailesinin değerlendirme ve izleme süreçlerini yürütmüş, biyolojik annenin açtığı evlat edinme işleminin iptali davasında da bilirkişi olarak görev almıştır. Nitel araştırma yöntemi kapsamında tercih edilen örnek olay çalışması; özel, karmaşık ve ilginç bir vakanın veya durumun görüşme, gözlem ve doküman incelemesi yapılarak kendi koşulları içerisinde incelenmesidir (Deveci ve Deveci, 2018; Berg ve Lune, 2015). Bu vaka çalışmasında evlat edinen aile hakkında görüşme ve gözlem yoluyla bilgi edinilmiş, biyolojik anne ise sosyal inceleme raporları, ifade tutanakları ve mahkeme kayıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Yapılan görüşme, gözlem ve doküman incelemesi sonucunda biyolojik annenin yaşadığı sorunlar üzerinden örnek olay çalışması yapılmasının, sosyal hizmet uygulamalarında karşılaşılabilecek muhtemel benzer durumlar için yol gösterici olacağı düşünülmüştür.

Bu vaka çalışmasının öznesi biyolojik anne olmakla birlikte olaydan etkilenen kişilerle ilgili bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir. Etik açıdan kişileri tanımlama olasılığı olan bilgilere yer verilmemiş ya da bilgiler değiştirilerek aktarılmıştır. Olayın örüntüsünü bozmamak adına vaka bilgilerine yorum eklenmeden özetlenerek aktarılmış ve vaka analizi tartışma bölümünde gerçekleştirilmiştir. Çalışma hakkında aileye bilgi verilmiş ve “Aydınlatılmış Onam Formu” okunarak karşılıklı imzalanmıştır. Çalışmanın yayınlanması için Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Etik Kurulu’ndan 14.01.2020 tarih ve 2020/1 sayılı Etik Onay alınmıştır.

Tablo 1. Çalışmada Yer Alan Kişilere İlişkin Bilgiler

Kişiler	Rumuz	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu
Biyolojik anne (vaka)	Arzu	Kadın	24	İlkokul
Biyolojik baba	Cezmi	Erkek	42	İlkokul
Evlat edinilen çocuk	Eda	Kadın	4	Okul öncesi
Evlat edinen anne	Zerrin	Kadın	43	Lise
Evlat edinen baba	Kayhan	Erkek	47	Üniversite

VAKA BİLGİLERİ

Biyolojik anne Arzu 24 yaşında ve bekâr olup köyde yaşamaktadır. Arzu kendi köyünde ikamet eden 42 yaşında, evli ve üç çocuk sahibi bir şahısla evlilik dışı birliktelik yaşamış ve hamile kalmıştır. Hamileliği konusunda birlikte olduğu şahsı bilgilendiren Arzu, gebeliğin sonlandırılmasının yasal açıdan mümkün olmadığını öğrenince çaresiz bir şekilde bebeği dünyaya getirmeye karar vermiştir. Doğum yapmak için büyükşehirde bulunan akrabalarının yanına gitmiştir. Bebek Eda'nın doğumundan 20 gün sonra evlilik dışı ilişki yaşadığı şahsın da yardımıyla başka bir kente giderek, bebeği tanıdıkları bir aileye vermişlerdir. Konudan haberdar olan bir başka şahıs kolluk kuvvetlerine ihbarda bulunarak bebeğin para karşılığında bir aileye satıldığını bildirmiştir. Emniyet Müdürlüğü ekiplerinin yaptığı araştırmada, bebeğin soybağının (nesep) değiştirilmek suretiyle bir aileye kanunsuz olarak verildiği açığa çıkmıştır. Aile, bebeği doğrudan kendi nüfuslarına tescil ettirmek suretiyle Türk Ceza Kanunu'nun 231/1. maddesinde ifade edilen soybağı değiştirme suçunu işlemiştir. Biyolojik anne kolluk kuvvetlerine verdiği ifadede, evlilik dışı ilişkisinin sosyal çevresi tarafından onaylanmayacağını ve tepki ile karşılayacağını düşündüğü için böyle bir yola başvurduğunu belirtmiştir. Biyolojik anne ve yasadışı yöntemle çocuğu üzerine kaydettiren aile hakkında resmi işlem yapılarak çocuk koruma altına alınmıştır. Ayrıca çocuğun soybağının düzeltilmesi için de kamu davası açılmıştır. Çocuğun korunma altına alınma nedeni mahkeme kararında; "evlilik birliği dışında gayri meşru bir yolla dünyaya gelmesinin oluşturacağı psiko-sosyal ve ailevi risklerin engellenmesi" olarak ifade edilmiştir.

Korunma ihtiyacı olan çocuk Eda, biyolojik annesinden alınarak başka bir kentteki çocuk yuvasına yerleştirilmiştir. Biyolojik anne, korunma altına alınıp çocuk yuvasına yerleştirildikten sonraki süreçte çocuğuyla yeterince ilgilenmemiş ve özen yükümlülüğünü yerine getirmemiştir. Bu nedenle; çocuğun psikolojik açıdan daha fazla örselenmemesi ve sağlıklı bir aile ortamında normal kişilik gelişiminin sağlanması amacıyla geçici bakım sözleşmesi yapılarak evlat edinmek için sırada bekleyen bir ailenin yanına yerleştirilmiştir. Ancak bu süreçte çocuğun soybağının düzeltilmesi davasının sonuçlanması beklenmemiştir. Ayrıca küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmemesi nedeniyle annenin rızasının aranmaması davası açılmış ve biyolojik annenin gıyabında karar verilmiştir. Çocuğun evlat edindirilmesinin üzerinden 6 ay geçtikten sonra çocuğun soybağının düzeltilmesi davası sonuçlanmıştır. Bu sonuca dayanarak biyolojik anne dava açmış ve evlat edindirme işleminin iptal edilerek çocuğunun kendisine verilmesini talep etmiştir. Mahkeme

öncelikle çocuğun aile yanına yerleştirildiği ildeki aile mahkemesinden bilirkişi incelemesi talep etmiştir. Bilirkişi olarak atanan aile mahkemesi psikoloğunun evlat edinen aileyi ziyaret etmesi sonucu durumu öğrenen aile şok yaşamış ve hukuki sürece müdahale etmesi için aile, çalışma ve sosyal hizmetler il müdürlüğüne müracaat etmiştir.

Evlat edinme ailesinin talebi üzerine davaya müdahil olmak için hazırlık yapan aile, çalışma ve sosyal hizmetler il müdürlüğü bir sosyal hizmet uzmanı görevlendirerek çocuğun birlikte kaldığı ailesiyle ilişkisi hakkında sosyal inceleme süreci başlatmıştır. Yapılan sosyal incelemede korunma ihtiyacı olan çocuk Eda'nın uzun süredir Zerrin-Kayhan çiftinin yanında kaldığı ve ailenin çocuğu evlat edindiği, psikososyal ve ekonomik açıdan iyi koşullarda baktığı ve eğittiği belirtilmiştir. Çocuğun dört yaşında olması nedeniyle evlat edinen ebeveynini benimsediği, çocuğun mevcut aile ortamından ayrılması halinde travma yaşayacağı ve psikolojik açıdan örseleneceği vurgulanmıştır. Aile, çalışma ve sosyal hizmetler il müdürlüğünde görev yapan sosyal hizmet uzmanı tarafından düzenlenen sosyal inceleme raporu, evlat edinme işleminin iptal edilmesi davasının açıldığı mahkemeye gönderilmiştir. Mahkeme diğer inceleme ve araştırma sürecini tamamladıktan sonra biyolojik annenin başvurusunu reddetmiş ve çocuğun mevcut evlat edinen ailenin yanında kalmasına karar vermiştir. Biyolojik anne avukatı vasıtasıyla karara itiraz etmiş ancak Yargıtay yerel mahkemenin kararını onaylayarak çocuğun biyolojik anneye geri verilmesini kabul etmemiştir. Çocuk, evlat edinildiği Zerrin-Kayhan çiftinin yanında kalmaya devam etmiştir.

Vakanın gizliliğini koruma adına ayrıntı verilmeyerek genel hatlarıyla tanıtımı yapılmış ve alanyazındaki araştırmalardan yararlanılarak vaka analizi gerçekleştirilmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada evlilik dışı dünyaya gelen çocuğunun önce soybağının değiştirilmesine izin verip, daha sonra evlatlık verilmesine itiraz eden bir annenin yaşadıkları üzerinden evlat edinme hizmetlerindeki yetersizlikler ve iyileştirilmesi gereken yönler analiz edilmiştir. Çalışmada vaka olarak incelenen biyolojik anne geleneksel bir çevre olan köyde bekâr hayatı sürdürürken tahminen 18-20'li yaşlarda evlilik dışı bir ilişki yaşamıştır. Bu ilişki sonucu hamile kalmasıyla birlikte olayın açığa çıktığı dönemde reşit olmasına rağmen yasal yollara başvurmamış olması, yaşadığı cinsel birlikteliğin karşılıklı rızayla gerçekleştiğini göstermektedir. Türk Ceza Kanunu'na göre cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda mağdurun şikâyeti üzerine ceza davası açılabileceği belirtilmiş ancak mağdurun bildirimde bulunmaması nedeniyle bu

konuda faile yönelik herhangi bir yasal işlem yapılmamıştır (Yokuş-Sevük, 2015). Vakanın cinsel kimliğini yeni oluşturduğu bir dönemde kendinden yaşça büyük ve evli bir erkekle evlilik öncesi cinsel deneyim yaşamış olması geleneksel çevrede olumlu karşılanmamıştır. Türk toplumunda özellikle bekâret ve namus kavramı üzerinden tabulaştırılan cinsellik anlayışı nedeniyle evlilik dışı ilişki yaşayan bireyler damgalanmakta ve dışlanmaktadır (Orçun vd., 2003; Ebeoğlu ve Karacan, 2019). Farklı kültürlerde kadınların cinsel deneyimleri üzerine yapılan araştırmalarda; Asya'da yaşayan genç kadınların %11'nin 18 yaşından önce, Latin Amerika'dakilerin %12'sinin 16 yaşından önce cinsel ilişki yaşadığı belirtilmiştir. Fransa, İngiltere, Amerika gibi gelişmiş ülkelerde ise 20 yaşına ulaşmış kadınların çoğunluğu (%67-71) cinsel ilişki yaşadıklarını bildirmişlerdir (Brown vd., 2001). Türkiye Ergen Profili Araştırması'nda; ergenlerin %81'inin evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylamadığı vurgulanmıştır. Evlilik dışı cinsel ilişkiyi onaylayanların oranı kentlerde yaşayanlarda %14, kırsal alanlarda yaşayanlarda ise %6'dır (Turğut, 2014). İstanbul İli'nde lise öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada ise gençlerin %19,9'unun hayatları boyunca en az bir kez cinsel ilişkide buldukları tespit edilmiştir (Ögel vd., 2005). Gençlik döneminde korunmasız ve güvensiz cinsel ilişkiye girme sonucu, istenmeyen gebeliklere ve cinsel yolla bulaşan hastalığa maruz kalma riski de artmaktadır (Tekgül vd., 2014). Araştırmalarda okullarda ergenlere yönelik standart ve kapsamlı bir cinsel eğitim uygulaması gerçekleştirilmediği vurgulanmakta, eğitimcilerin cinsellikle ilgili nasıl bir eğitim programı izlemeleri gerektiği hususunda standart bir bilgiye ve yaklaşıma sahip olmadıkları belirtilmektedir (Çok ve Kutlu, 2010).

Vaka, yakın sosyal çevresi tarafından evlilik dışı ilişkisinin öğrenilmesinden çekindiği için hamile olduğunu fark ettiğinde çözüm bulması amacıyla ilişki yaşadığı şahıstan destek istemiştir. Hamileliği sonlandırmanın yasal açıdan mümkün olmadığı anlaşıldığında bebeğini doğurmaktan başka çaresi kalmayan vaka, sosyal çevresinin olumsuz tepkide bulunacağı korkusuyla bebeğinden kurtulmak için alternatif çözüm yolları aramıştır. Güvenlik endişesi yaşaması nedeniyle ailesinin bulunduğu kentten uzaklaşması, kadın konukevi hizmetinden haberdar olmadığını ve yasal hakları konusunda da yeterli bilgisinin bulunmadığını göstermektedir. Örneğin; evlilik dışı ilişki nedeniyle çocuğu için babalık davası açarak doğum giderleri ve sonrası için nafaka talep etme hakkı bulunmaktadır (Demirbaş, 2018). Ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun 233. maddesinde; sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış olduğunu bildiği evli olmayan kadını çaresiz durumda terk eden kimsenin cezalandırılacağı belirtildiği için bu konuda da yasal süreç başlatma hakkı

bulunmaktadır (Ercan, 2017). Hukuki süreçlerde destek alabilmesi için yaşadığı şehirdeki baronun adli yardım bürosuna müracaat ederek ücretsiz avukat talebinde bulunması gerekmektedir. Ancak vaka, belirtilen yasal yolların hiçbirini değerlendirmemiştir.

Evlilik dışı ilişki sonucu hamile kalan vaka, bebeğini doğurmak için akrabalarının olduğu büyükşehirde bir hastaneyi tercih etmiştir. Hastanede bekâr olduğu anlaşıldığında, evlilik dışı ilişkisi ve dünyaya getireceği çocuğuyla ilgili sorun ve ihtiyaçları konusunda tıbbi sosyal hizmet biriminin çalışma başlatması gerekirdi. Tıbbi sosyal hizmet biriminde görev yapan sosyal hizmet uzmanı, danışmanlık ve savunuculuk görevi gereği hasta haklarını desteklemekte, hastayı bilgilendirmekte ve etki altında kalmadan kendisi için en doğru kararı vermesini sağlamaktadır (Saruç, 2017). Sosyal hizmet uzmanı ön değerlendirme yaptıktan sonra müracaatçıyla birlikte alternatif seçenekleri gözden geçirip anne ve bebeğiyle ilgili en uygun müdahale planını hazırlamak ve gerektiğinde müracaatçıya psikososyal destek sağlamakla yükümlüdür (Yıldırım ve Başer, 2019). Annenin bu aşamada bilgilendirilmiş ve psikososyal açıdan desteklenmiş olmasının, güçlenmesine ve sağlıklı kararlar vermesine katkı sağlayacağı bilinmekte ancak vakanın kaldığı hastanede tıbbi sosyal hizmet biriminden yararlanmadığı görülmektedir.

Evlilik birlikteliği dışında hamile kalması nedeniyle herhangi bir profesyonel destek almayan vaka, yasal olmamasına rağmen çocuğunun soybağının değiştirilerek başka bir ailenin nüfusuna kaydedilmesine rıza göstermiştir. Vaka, başına gelen durumun sosyal çevresi tarafından onaylanmayacağından hatta tepkiyle karşılanacağından korktuğu için bu şekilde davrandığını belirtmiştir. Türkiye’de evlilik dışı dünyaya gelen çocukların soybağı değişikliğiyle ilgili olayların zaman zaman yazılı ve görsel basında yer alan haberlere farklı şekillerde yansıdığı görülmektedir (Yılmaz, 2016). Hatta 2013 yılında evlilik dışı dünyaya gelen çocukları evlatlık vermek amacıyla “evlatlık arayanlar” isminde bir internet sitesi kurulmuş ancak basında çıkan haberler sonrasında siteye erişim yasaklanmıştır (Şanlıkan, 2013). Soybağı değişikliğiyle ilgili; evli bir erkeğin evlilik dışı ilişki yaşadığı kadından doğan çocuğunu resmi nikâhlı eşinin nüfusuna kaydettirmesi, evli kişilerin evlat edinme prosedüründen kaçınarak başkasına ait çocuğu kendi doğurmuş gibi işlem yapması, bebeklerin doğumdan sonra hastanede yanlışlıkla veya bilerek başka bir bebekle değiştirilmesi, bebeğin kaçırılmak sureti ile başka bir kadından doğmuş gibi gösterilmesi durumları yaşanmaktadır. Çocuğun biyolojik ebeveyninden farklı bir ailenin nüfus siciline kaydedilmesi durumunda; nüfus sicilinin düzeltilmesi davası ihbarın yapıldığı

Cumhuriyet Savcısı tarafından yerleşim yerindeki asliye hukuk mahkemesinde açılmaktadır (Öktem-Çevik, 2016). Bu vakada da soybağının düzeltilmesi için dava açılmış ve sahte nüfus işlemleri iptal edilerek çocuğun biyolojik annenin nüfusuna tescili yapılmıştır.

Biyolojik annesi tarafından soybağı değiştirilen çocuk, ihmal ve istismar edildiği gerekçesiyle mahkeme tarafından korunma altına alınarak yaşına uygun bir çocuk yuvasına yerleştirilmiştir. Kuruluşa yerleştirildikten sonra yakınları tarafından ziyaret edilmediği ve kurum bakımından olumsuz etkilendiği gerekçesiyle korunma ihtiyacı olan çocuğun evlat edinme hizmetinden yararlandırılması uygun görülmüştür. Çocuğun soybağının düzeltilmesiyle ilgili dava devam ederken, kurum tarafından çocuğun bulunduğu şehirde rızanın aranmaması davası açılmıştır. Çocuğun yüksek yararı gözetilerek açılan rızanın aranmaması davasında, davalıların gıyabında anne-babanın rızasının aranmaması kararı verilmiştir. Bu karar üzerine aile, çalışma ve sosyal hizmetler il müdürlüğü evlat edinme sırası gelen aileyi davet ederek geçici bakım sözleşmesiyle çocuğu evlat edinmek isteyen anne-babaya teslim etmiş ve bir yıllık izleme sürecini başlatmıştır. Bu süreçte kurumun soybağı düzeltme davasının sonucunu beklememesi hukuki açıdan usul hatasına neden olmuştur. Rızanın aranmaması davalarında detaylı araştırma yapılarak davalı anne-babaya erişimin sağlanması ve çocuklarına karşı özen yükümlülüğünü ihlal ettikleri için rızalarının aranmayacağı yazılı olarak tebliğ edilmesi önemlidir. Türk Medeni Kanunu'nda; ana-babanın kim olduğu veya uzun süreden beri nerede oturduğu bilinmiyorsa veya ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunuyorsa ya da küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmiyorsa rızasının aranmayacağı belirtilmiştir (Özcan, 2017). Özen yükümlülüğünün ihlal edilmesinin tespitinde hâkimin geniş takdir yetkisi bulunduğu ana-babanın deneyimsizliği, dikkatsizliği, küçüğü arayıp sormaması ya da engelliliğinin ve ağır hastalığının bulunması gibi nedenler hüküm verilmesi için yeterli görülmektedir (Koçoğlu, 2019).

Bu vaka çalışmasının konusu biyolojik annenin hak arama mücadelesi olmakla birlikte olayda evlat edinen aileyi ve evlat edinilen çocuğu da ilgilendiren önemli boyutlar bulunmaktadır. Evlat edinme başvurusunda bulunan anne-baba adayları ilk müracaatlarında hukuki işlemleri tamamlanmış, korunma ihtiyacı olan bir çocuğu evlat edinmek istediklerini belirtmişler ve bu konuda sosyal hizmet kurumundan taahhüt almışlardır. Türkiye'de evlat edinme hizmeti gizlilik ilkesiyle yürütüldüğü için çocuğu evlatlık olarak aldıklarında kendilerine biyolojik anneye ilgili hiçbir bilgi verilmemiştir. Aile bir yıllık süreç sonucunda çocuğu kendi nüfus sicillerine kaydettirerek evlat

edinme işlemini tamamlamıştır. Bu süreçte çocuk ve aile karşılıklı uyum sağlamış, çocuk okul öncesi eğitime başlamış ve anne-babasıyla birlikte yaşamını sürdürmektedir. Biyolojik annenin dava açarak çocuğu geri istediğini öğrenmeleri evlat edinen ailenin şok ve travma yaşamasına neden olmuştur. Uzun bir evlat edinme süreci sonrası sevgiyle bağlandıkları çocuklarını kaybetme ihtimali karşısında yoğun stres yaşamışlar ve davaya müdahil olma konusunda aile, çalışma ve sosyal hizmetler il müdürlüğünden yardım istemişlerdir. Bu tür davalarda Yargıtay kararları incelendiğinde bazı davaların biyolojik anne lehine sonuçlandığı görülmektedir. Örneğin; evlilik dışı olan bebeğini terk ettikten çok sonra geri almak için dava açan biyolojik annenin talebi yerel mahkeme tarafından reddedilmiş, dosyanın temyiz edilmesiyle Yargıtay Hukuk Dairesi kararı bozmuş ve yerel mahkemenin direnci sonucu konu Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na intikal etmiştir. Kurul ise yerel mahkemenin "büyüten, emek veren anneden yana" verdiği kararı bozarak, biyolojik anneden yana hüküm kurmuştur (Cumhuriyet Gazetesi, 2011). Çalışmada ele alınan vakada ise hem yerel mahkeme hem de Yargıtay Hukuk Dairesi evlat edinen ailenin lehine karar vererek biyolojik annenin çocuğunu geri alma talebini reddetmiştir.

Vakada görüldüğü üzere biyolojik anne, rızasının aranmaması davasının usulüne uygun bir şekilde yerine getirilmediğini belirterek evlat edinme işleminin iptalini talep etmiştir. Rızanın aranmamasının hangi hallerde olacağı Türk Medeni Kanunu'nun 311. ve 312. maddelerinde açıklanmıştır. Buna göre ana-baba ile çocuk arasında çocuğun yüksek yararını sağlayacak bir ilişki mevcut değilse mahkeme rızanın aranmaması kararı verebilmektedir (Özcan, 2017). Ancak yerel mahkemelerin verdiği kararlarda usul hataları yapılması nedeniyle temyiz sürecinde pek çok karar Yargıtay tarafından bozulmakta ve taraflar mağdur olmaktadır (Kaya, 2009). Örneğin; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 2010/3777 (karar no) numaralı kararında evlilik birliği dışında çocuk dünyaya getirip terk eden ve sonra geri almak isteyen biyolojik annenin özen yükümlülüğünü ihlal etmediği gerekçesiyle, yerel mahkemenin rızanın aranmaması ve evlat edinmenin onaylanması kararını bozmuştur. Ancak kararda karşı oy kullanan üye; küçüklerin korunmasında çocuğun mevcut ve beklenen yararının gözetilmesinin ön planda olduğunu belirterek, çocuğun evlat edinmek üzere bir yıldır bakım sunan ailenin yanında kalmasının uygun olacağını vurgulamıştır. Bu kararda olduğu gibi Yargıtay Hukuk Dairelerinin yorumları nedeniyle rızanın aranmaması davalarında belirsizlikler oluşmaktadır (Koçoğlu, 2019).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu vaka çalışmasının sonucunda Türkiye’de yürütülen evlat edinme sisteminin hem hukuk hem de sosyal hizmet açısından iyileştirilmesi gereken yönleri olduğu görülmektedir. Türkiye’de evlat edinme sistemi açık olmayan gizli bir modelle yürütülmektedir. Bu sistemin avantajları olmakla birlikte sakıncaları da bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin pek çoğunda evlat edinme sistemi birden çok seçenekli; kapalı (gizli), açık ya da yarı açık modellerle yürütülmektedir. Örneğin; Amerika’da 1970’li yıllardan itibaren açık evlat edinme modelinin uygulandığı, evlatlık verilen çocuklardan %68’inin biyolojik annesiyle ilişkisinin belli kurallar çerçevesinde devam etmesine izin verildiği ve sistemin yararlı olduğu belirtilmektedir (Siegel, 2013; Vandivere ve diğ., 2009). Evlat edinilen çocuğun genetik kökenlerinin, gebelik, doğum ve doğum sonrası yaşantısının ayrıntılı bir şekilde evlat edinen aileyle paylaşılması sonradan ortaya çıkabilecek olası risklere karşı önlem alınmasını sağlayacaktır.

Evlilik birliği dışında çocuk dünyaya getiren kadınlar zorda kaldıkları için çocuklarını terk etmek durumunda kalmakta ya da evlatlık verilmesine rıza göstermekte ancak sonrasında uzun bir kayıp ve yas süreci yaşamaktadırlar. Araştırmalarda çocuklarına kendilerinden daha iyi imkânlar sunularak bakıldığını bilen biyolojik annelerin stresli süreci daha rahat atlattıkları belirtilmektedir (Wiley ve Baden, 2005; Freundlich, 2002; March, 2014). Ayrıca evlatlık olduğunu öğrenen çocuk, kendisini dünyaya getiren biyolojik anneyi merak etmekte ve tanımak istemektedir (Howe & Feast, 2001). Bu nedenle çocuğun biyolojik ailesiyle ilişkisini sürdürmesini sağlayacak yeni evlat edinme modelleri denenmeli ve boylamsal araştırmalar yapılarak güçlü ve zayıf yönleri analiz edilmelidir.

Vakadan anlaşıldığı üzere evlilik dışı hamile kalan kadınlara yönelik psikososyal ve hukuki destek hizmetlerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Bir kadının istenmeyen gebelik yaşaması büyük bir felaket olarak karşılanmakta, başta ailesi olmak üzere yaşadığı sosyal çevre tarafından damgalanmasına ve dışlanmasına neden olmaktadır. Kadın açısından bakıldığında; gizli olarak yürüttüğü bir ilişki sonucu hayalini dahi kurmadığı bir bebeği karnında taşıyor olmanın karmaşası ve başkaları tarafından öğrenilmesi durumunda gelecek tehditlerin korkusu ruhsal dengesini bozmakta, sağlıklı olmayan kararlar almasına neden olmaktadır. Normalde kadının anne kimliğini kazanmasında ya da annelik rolünü kabullenmesinde sosyal çevreden destek alması son derece önemlidir (Evcili vd., 2018). Evli olmayan kadının gebe olması, gelecekle ilgili pek çok planlama yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu süreçte

sosyal hizmet uzmanından profesyonel yardım alması kadının güçlenmesi ve doğru kararlar vermesi açısından önemlidir. Tıbbi sosyal hizmet biriminde görev yapan sosyal hizmet uzmanı evlilik birlikteliği dışında gebelik yaşayan kadınları tespit edip ön değerlendirme yaptıktan sonra düzenli olarak danışmanlık görüşmeleri başlatmalıdır. Bu görüşmelerde kadının sosyoekonomik destek ihtiyacı, gebeliğin sürdürülmesi ya da sonlandırılması, babanın sürece dâhil edilip edilmemesi, doğum sonrası anne-bebek ilişkisi, evlat edinme hizmetleri gibi pek çok konuya -kendi kaderini tayin ilkesi gözetilerek- açıklık getirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca gebelik sürecinde olan kadınların belli aralıklarla sağlık desteği aldığı Aile Sağlığı Merkezlerinde sosyal hizmet uzmanı istihdam edilerek, kadınlarla ilgili pek çok riskli durumun takibi sağlanmalıdır.

Bu çalışmada olduğu gibi uygulamada sık karşılaşılan durumlardan birisi de evlat edinme sürecinde ana-babanın rızasının aranmaması hususunda yürütülen hukuki işlemlerde farklılıkların olmasıdır. Bazı davalarda yerel mahkeme ile Yargıtay arasında görüş farklılıkları olduğu gibi, Yargıtay Hukuk Daireleri arasında da ihtilaflar yaşanabilmektedir. Anne-babanın rızasının aranmaması davalarında özen yükümlülüğünün tespiti; çevresi içinde birey yaklaşımıyla psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Mahkemeler tarafından özen yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğinin tespiti için bilirkişi atanmakta ve kanıta dayalı olarak sosyal inceleme raporu hazırlanmaktadır. Dolayısıyla hukuki süreçlerde sosyal inceleme raporu dikkate alınmalı, gerekli hallerde farklı sosyal hizmet uzmanı tarafından sosyal inceleme yapılarak çocuğun yüksek yararına uygun karar verilmesi sağlanmalıdır.

Modernleşmenin ve bilişim teknolojilerinin de etkisiyle erken yaşta güvenli olmayan cinsel davranış sergileme riski artmakta, yetersiz ya da yanlış bilgilenme ve hizmetlere erişememe gibi nedenlerle de istenmeyen gebelikler ortaya çıkmaktadır (Giray ve Kılıç, 2004). Cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda doğru ve işlevsel bilgi alamayan ergenler, cinsel davranışların getireceği risklerden haberdar olamamaktadırlar. Cinsellik konusunda geleneksel değerler yoluyla genç kadınlar üzerinde kurulan sosyal baskı bu konuda sağlıklı bilgi edinilmesini de engellemektedir. Çalışmadan anlaşıldığı üzere gençlere yönelik ön ergenlikten itibaren medya okur-yazarlığı, sağlıklı üreme ve cinsel sağlıkla ilgili bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

Bu vaka çalışması tek bir örnek olayla sınırlı olması nedeniyle genellenebilir sonuçlara ulaşmak mümkün olmamakla birlikte, evlat edinme hizmetinde yaşanan aksaklıklarla ilgili bazı görüşler elde edilmiştir. Evlat edinme hizmetinin kendine özgü etik standartları olması nedeniyle bu alanda sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu nedenle genel olarak evlat edinme hizmetinin, özel olarak da biyolojik anne-baba ve evlat edinilen çocuk ilişkisinin ele alındığı kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca ele alınan vakaya benzer durumda olan kadınların gebelik sürecinden başlanarak iyi olma hallerinin ve sosyoekonomik koşullarının geliştirilmesi için hak temelli sosyal hizmet programları hazırlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu vaka çalışması, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Etik Kurulu'nun 14.01.2020 tarih ve 2020/1 sayılı Etik Kurul Değerlendirme Raporu ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- AÇSHB. (2019). *İstatistikler*. 01 08, 2020 tarihinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/> adresinden alındı
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması* (3.b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Aloi, J. A. (2009). Nursing the disenfranchised: Women who have relinquished an infant for adoption. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 16(1), 27-31.
- Altınoğlu-Dikmeer, İ., Erol, N., & Gençöz, T. (2014). Evlat edinilmiş ve biyolojik ebeveyniyle yaşayan çocukların davranışsal ve duygusal sorunları ve bağlanma düzeyleri ile anne babalarının çocuk yetiştirme stillerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(4), 234-243.
- Altunkaya, M. (2001). Türk özel hukukunda evlilik dışı doğan çocukların hukuki durumu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 389-434.
- Arslan, H., Gürkan, Ö. C., Ekşi, Z., & Yiğit, F. E. (2006). Doğum sonrası depresyonun annelik yaşamına etkisi. *Aile ve Toplum*, 3(10), 71-79.
- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Konya: Eğitim Kitabevi.

- Brenda, M. Y., Leung, Y., Bonnie, N. D., & Kaplan, J. (2009). Perinatal depression: Prevalence, risks, and the nutrition link-a review of the literature. *Journal of American Dietetic Association, 109*(9), 1566-1577.
- Brodzinsky, A. B. (1990). Surrendering an infant for adoption: The birthmother experience. D. M. Brodzinsky, & M. D. Schechter içinde, *The Psychology of Adoption* (s. 295-315). New York: Oxford University Press.
- Brodzinsky, D. M. (2011). Children's understanding of adoption: developmental and clinical implications. *Professional Psychology: Research and Practice, 42*(2), 200-207.
- Brown, A., Jejeebhoy, S. J., Shah, I., & Yount, K. M. (2001). *Sexual relations among young people in developing countries: evidence from WHO case studies*. Geneva: World Health Organization.
- Clutter, L. B. (2017). Open adoption placement by birth mothers in their twenties. *MCN American Journal Maternal Child Nursing, 42*(6), 345-351.
- Cumhuriyet Gazetesi. (2011). *Yargıtay'da anne tartışması*. Aralık 08, 2019 tarihinde Cumhuriyet: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/284352/Yargitay_da__anne__tartismasi.html adresinden alındı
- Çok, F. ve Kutlu, Ö. (2010). *Ergenlerin cinsel eğitimi: Bir program denemesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirbaş, F. (2018). Baba ile çocuk arasındaki soybağına ilişkin davalarda davacı olabilecek kişiler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12*(3), 3-36.
- Deveci, B., & Deveci, B. (2018). Örnek olay çalışmasına ilişkin teorik bir değerlendirme. *Social Sciences Studies Journal, 4*(13), 126-135.
- Dinç, H., & Hotun-Şahin, N. (2009). Bir kadın sağlığı sorunu: Töre ve namus cinayetleri. *İ.Ü.F.N. Hemşirelik Dergisi, 17*(2), 123-132.
- Ebeoğlu, M., & Karacan, E. (2019). Cinsellikle ilgili konularda iletişim ile evlilik öncesi cinselliğe yönelik tutum: Üniversite sınıf düzeyinin ve cinsiyetin rolü. *Ege Eğitim Dergisi, 20*(1), 1-19.
- Eke, S. M. (2014). Tarihsel gelişimi açısından çocuklarını öldüren anneler: Bir derleme çalışması. *Journal of Ufuk University Institute of Social Sciences, 3*(6), 50-74.
- Ercan, İ. (2017). *Türk Ceza Kanunu ve ilgili mevzuat*. Kocaeli: Kuram Kitap.
- Evcili, F., Bekar, M., Yurtsal, B., Abak, G., Tali, B., & Temel, S. (2018). Doğum sonu dönemdeki kadınların annelik rolüne hazıroşluk durumlarının ve özgüvenlerinin değerlendirilmesi. *STED, 27*(1), 56-61.

- Fadıloğlu, Ç., & Yılmaz, D. (1992). Adölesan annelerin gebeliğe uyum durumlarının incelenmesi. *I. Ulusal Ana ve Çocuk Sağlığı Hemşireliği Sempozyumu Kitabı* (s. 71-75). içinde İstanbul: İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi.
- Foli, K. J., South, S. C., Lim, E., & Jarnecke, A. M. (2016). Post-adoption depression: Parental classes of depressive symptoms across time. *Journal of Affective Disorders*, 200, 293-302.
- Freundlich, M. (2002). Adoption research: An assessment of empirical contributions to the advancement of adoption practice. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 11(2), 143-166.
- Giray, H., & Kılıç, B. (2004). Bekar kadınlar ve üreme sağlığı. *STED*, 13(8), 286-289.
- Howe, D., & Feast, J. (2001). The long-term outcome of reunions between adult adopted people and their birth mothers. *British Journal of Social Work*, 31(3), 351-368.
- Kara-Uzun, A., & Şimşek-Orhon, F. (2013). Adölesan gebeliklerin anne ve bebek sağlığına olan etkileri. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 66(1), 19-24.
- Kaya, C. (2009). *Türk hukukunda evlat edinme*. İstanbul: Beta Basım.
- Kızır, M. (2009). Türk hukukunda evlat edinme. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(1), 151-184.
- Koçoğlu, S. (2019). Evlat edinmede ana ve babanın rızasının aranıp aranmaması sorununun, özellikle yetkili kurum aracılığı ile evlat edinme açısından incelenmesi. *TAAD*(38), 239-265.
- March, K. (2014). Birth mother grief and the challenge of adoption reunion contact. *American Journal of Orthopsychiatry*, 84(4), 409-419.
- Orçun, E., Aras, Ş., & Açık, R. (2003). Üniversiteli gençlerin cinsel tutum ve davranışları. *Jinekoloji ve Obstetrik Dergisi*, 17(3), 169-174.
- Ögel, K., Eke, C., Erdoğan, N., Taner, S., & Erol, B. (2005). *İstanbul'da gençler arasında cinsellik araştırması raporu*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Öktem-Çevik, S. (2016). Çocuğun anne ve/veya babası haricindeki kişilerin nüfus siciline kaydedilmesinden doğan sorunların değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 2105-2130.
- Özcan, D. (2017). Evlat edinmede rıza. *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 75(2), 707-722.
- Özkaya, N. (2012). Çocuğun soybağını değiştirme suçu. *Sağlık Hukuku Makaleleri-II* (s. 179-194). içinde İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

- Özyurt, G., Gencer-Kıdak, Ö., Okyay, E., & Acet, F. (2015). Cinsel istismara uğrayan bir ergende gebelik sonlandırma süreci: Bir olgu sunumu. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 16, 368-371.
- Resmi Gazete. (2001). 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu: 08.12.2001 tarih ve 24607 sayılı Resmi Gazete.
- Saruç, S. (2017). Kadın doğum hastanelerinde sosyal hizmet uygulamaları. S. Attepe-Özden, & E. Özcan içinde, *Tıbbi Sosyal Hizmet* (s. 147-157). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Siegel, D. H. (2013). Open adoption: Adoptive parents' reactions two decades later. *Social Work*, 58(1), 43-52.
- Sisson, G. (2015). Choosing life: Birth mothers on abortion and reproductive choice. *Women's Health Issues*, 25(4), 349-354.
- Soares, J., Ralha, S., Barbosa-Ducharne, M., & Palacios, J. (2019). Adoption-related gains, losses and difficulties: The adopted child's perspective. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 36, 259-268.
- Şanlıkan, B. (2013). *Evlilik dışı bebekleri evlatlık vermek için site kurdular*. 01 04, 2020 tarihinde Akşam Gazetesi: <https://www.aksam.com.tr/guncel/canavarannecom/haber-255333> adresinden alındı
- Tekgül, N., Saltık, D., & Tuncer, Ö. (2014). Cinsel sağlık eğitiminin, ergenlerde sorumluluklarını arttırmadaki önemi. *Tepecik Eğitim Hastanesi Dergisi*, 24(3), 179-185.
- Turan-Başara, G. (2017). Ana ile evlilik dışında doğan çocuk arasındaki ilişkiyi düzenleyen Türk Medeni Kanunu hükümlerinin değerlendirilmesi. *TBB Dergisi*, 131, 211-238.
- Turğut, M. (2014). *Türkiye ergen profili araştırması-2013*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Tüzüner, Ö. (2013). Soybağının tespiti davasında genetik analize ilişkin hükümlerin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1139-1168.
- Uyumaz, A., & Avcı, Y. (2016). Türk Hukuku'nda gebeliğin sonlandırılması. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 579-638.
- Vandivere, S., Malm, K., & Radcl, L. (2009). *Adoption USA: A chartbook based on the 2007 national survey of adoptive parents*. Washington, D.C.: The U.S. Department of Health and Human Services, Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation.
- Wiley, M. O., & Baden, A. L. (2005). Birth parents in adoption: Research, practice, and counseling psychology. *The Counseling Psychologist*, 33(1), 13-50.

- Yalman, S. (2004). Evlat edinmede rıza. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 1-16.
- Yeşilçiçek-Çalık, K., & Aktaş, S. (2011). Gebelikte depresyon: Sıklık, risk faktörleri ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 142-162.
- Yıldırım, B., & Başer, A. O. (2019). Acil servis tıbbi sosyal hizmet müdahaleleri, müracaatçı profili ve sosyal hizmet mülakatında dikkat edilmesi gereken durumlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 286-308.
- Yılmaz, A. (2016). *E-evlatlık sitelerine operasyon*. 01 04, 2020 tarihinde Habertürk: <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1186393-e-evlatlik-sitelerine-operasyon> adresinden alındı
- Yokuş-Sevük, H. (2015). 6545 sayılı kanun ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda yapılan değişikliklerin değerlendirilmesi. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 3(2), 119-145.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Sosyal çalışma ve çocuğun iyilik hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 85-93.
- Zastrow, C., & Krist-Ashman, K. K. (2014). *İnsan davranışı ve sosyal çevre-I: Bebeklik, çocukluk, ergenlik*. Ankara: Nika Yayınevi.